

МАКУТОН П. Я.,
м. Кривий Ріг

ДУХОВНІ ПОЧУТТЯ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЯ

В центрі духовного світу особистості знаходяться, безумовно, світоглядні, етичні, естетичні абсолюти. Але ідеали добра, істини, краси самі по собі складають лише глибинну сутність духовності. Вони у визначеному сенсі постійні й вічні. Але в них є, хоч і віддалений, проте зв'язок із повсякденним буттям людини. Їх включення в її екзистенцію здійснюється за допомогою іншого компонента внутрішнього світу - духовних почуттів. Вони відповідальні за зв'язок духовності із реальною діяльністю та повсякденним існуванням індивіда. Духовні почуття - специфічний емоціональний компонент людської психіки. Від звичайних емоцій їх відрізняють як предмет, так і функції та структура.

Емоції у своїй основі пов'язані із задоволенням тілесних потреб людини та успішним втіленням життєвих функцій її організму. Об'єкти зовнішнього світу, які чуттєво сприймаються, задовольняючи матеріальні потреби, породжують в людині оцінку цих об'єктів, і відповідну емоційну реакцію задоволення чи незадоволення. Звичайні емоції (як позитивні так і негативні) виражають відношення людини як живого створіння до зовнішніх об'єктів, у залежності від ступеня задоволення ними її тілесних потреб. Вони містять в собі два взаємопов'язаних моменти: зовнішній (відношення до об'єкту) та внутрішній (зміна емоційного стану - почуття задоволення чи незадоволення).

Духовні почуття виникли на базі звичайних емоцій, і тому носять вторинний характер. Вони поступово набули не тільки самостійності, але й першоступеневого значення, яке набагато перевищує значення звичайних емоцій. Кожний об'єкт зовнішнього світу задовольняє не лише ті чи інші потреби людського тіла, а й ще має об'єктивну здібність задовольняти духовні запити, відповідаючи, в тій чи іншій мірі етичним, естетичним, світоглядним ідеалом. Критерієм оцінки цих об'єктних властивостей служать ідеали-абсолюти. Духовні почуття породжують реакцію задоволення чи незадоволення в залежності від реального втілення в об'єкті властивостей ідеалу. Таким чином, вони стимулюють засвоєння особистістю й уособлення в ній гуманного, справедливого, прекрасного, піднесеного. Завдяки цим почуттям, вирощувані тисячоліттями плоди людської духовної культури, спресовані в ідеалах-абсолютах, втілюються

в бутті особистості, стають його стрижнем. Звичайні емоції допомагають організму орієнтуватися і виживати. Збереження ним своєї оптимальної життєдіяльності саме по собі вже є стимулом подальшого функціонування цих емоцій. Інша справа - духовні почуття. По-перше, ідеали повністю не втілюються; по-друге, їх уособлення ніяк не відбивається на фізичному бутті організму. Щоб ці поняття не погасали, природа подбала про їх «підкріплення». Воно є в основі самого механізму духовних почуттів. На відміну від звичайних емоцій він включає в себе додатковий компонент - переживання. Завдяки їм, дії духовних почуттів у багато разів збільшуються. Поняття «переживання» останнім часом набуло популярності у філософії. За допомогою «переживання» характеризують злиття об'єктивного і суб'єктивного в акті пізнання. Нам здається, що головне в переживанні - емоційне сприйняття внутрішніх почуттів, породжених спогляданням властивостей абсолюта в об'єкті, специфічна рефлексія. Душевне переживання - це є самосвідомість на чуттєвому рівні, емоція, мотивована емоцією. Це відчуття особистого почуття, завдяки якому почуття підносяться у квадрат і продовжуються в часі. Переживання означає, що ми в почутті виходимо за часові й просторові межі події, яка вже минула, більш того - повторюємо її в пам'яті. Духовні почуття: любов, надія, віра, обов'язок, честь і інші, завдяки переживанню, стають безмірними. Не даремно ж про почуття кажуть, що вони ведуть і кличуть, дарують щастя і сенс життя, роблять безсмертним і навіпаки - вбивають. Вони пов'язані з настільки сильними душевними потрясіннями і переживаннями, що примушують людину в ситуації вибору перебороти тілесне на користь духовного, пожертвувати всім, навіть життям заради досягнення духовних ідеалів. Переживання характеризуються глибиною і протяжністю. Найбільш постійні з них стають психічними станами: закоханістю, фанатизмом, мрійливістю і т. д., і т. п.

Екзистенція особистості є нічим іншим як сукупністю її переживань та душевних станів. Екзистенціалізм, звичайно, позначає їх як екзистенціали, тобто очищені від конкретного змісту абстракції емоційного стану. Здається, що кожен з цих емоційних станів обов'язково володіє інтенцією, яка внутрішньо властива і спрямована на духовні абсолюти. Адже, як вже зазначалось, без такої спрямованості, взагалі, не може бути переживань. Саме звідси випливає відносна незалежність особистості від рутинної повсякденності. Тому, за нашою уявою, свобода, про яку так багато писали екзистенціалісти, виникає не як результат «смерті бога», а внаслідок внутрішньо-необхідної

для особистості орієнтації на ідеали. І полягає вона не в цинічній відмові від абсолютів, а в дистанціюванні від повсякденності і корисного прагматизму. Свобода - не у відмові від духовних цінностей, принципово неможливій для будь-якого людського створіння. Вона - у можливості піднятися над повсякденністю, заглянути в завтра, в майбутнє, у вічність за допомогою віри, надії, любові, інших духовних почуттів. У неможливості відкинути абсолютів, у постійному переживанні їх за допомогою духовних почуттів і полягає достовірне життя Духа. Кожного разу, коли ми здійснюємо добро, закохуємось, прагнемо істини, поклоняємось красі, він проявляється в нас.